

Keskkonnaameti keskkonnahariduse infoleht ilmub 2 korda aastas.

VAL RAJASAAK

Rohukonn on välimuselt väga sarnane rabakonnaga, kuid laulu järgi eristame neid lihtsamini. Konnalaule saab kuulata "Tere, kevad!" õppeprogrammi kodulehel kevadekuulutajate kirjelduste juures, et edaspidi mitte eksida

Loe "Tere, Kevad!" tegemiste kohta lähemalt lk 8

SELLES LEHES:

Mis sai KIK-i keskkonnateadlikkuse maakondlikust programmist?	2
Keskkonnahariduse arendamise programmi tegevustest	2
Räpina uus jäätmeklass	3
Janika Ruusmaa: "Lapsena rohus kalpsamist ei saa alahinnata!"	4
Laste looduslaagrid Valtu jahimajas	6
Keskkond on kultuuripärandi kandja	7
"Tere, Kevad!" toob päris kevade	8
Rocca al Mare kooli loodusklass	10
Keskkonnahariduse buss loob võimalusi	11
Vapramäe Loodusmaja ootab külla	12

Puhas vesi on suur väärtus!

Austusest puhta vee vastu olen tavastunud öelda, et iga aasta on meil vee aasta – tegevus veekeskonna ja veekogude hea seisundi nimel ei saa toimuda vaid kampaania korras ja hoogtööna.

Tõesti, sellist mõttekäiku tunnustatakse ka rahvusvaheliselt, vaadeldes igal aastal veevaldkonda mõnest uuest aspektist. Käesolev aasta on rahvusvaheliselt nimetatud veealase koostöö aastaks. See on aasta, mil puhta vee väärtustamiseks ja vee liigtarbimisest ning reostamisest hoidumiseks pööratakse erilist tähelepanu just veealasele ühistegevusele, rõhutatakse erinevate huvigruppide, ametiasutuste, ettevõtjate ja riikide vahelise koostöö vajadust.

Nagu paljude teiste looduskeskkonna küsimustega, nii on ka veega – vesi ringleb hoolimata inimese seatud juriidilisest raamistikust või "maatükkide" administratiivsest jaotusest. 148 erinevat riiki, teiste seas ka Eesti, jagavad omavahel vähemalt ühte vesikonda. Neis tingimustes on ilmne, et ühe osapoole pingutused veekeskonna

hea seisundi hoidmisel ei tähenda suurt miskiit, kui teised asjaosalised vähemalt samaväärselt ei käitu. Sama kehtib ka Eesti sees, kus näiteks jõed lättest suudmeni läbivad mitut omavalitsust.

Just koostöö on olnud töövorm, milles riigiasutused, omavalitsused, vee-ettevõtjad ja teised asjaosalised on viimastel aastatel teinud olulisi investeeringuid ja arendustöid. Tulemuseks on nõuetekohane joogivesi ligi 90%-le ühisveevärgi kasutajatele ja teadmine, et peaaegu kolmveerand asulate reoveepuhastusseadmetest töötab tänapäeva tehnika arengule kohaselt.

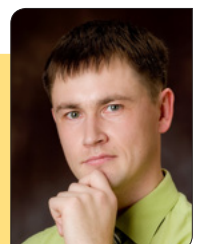
Ehkki oluline osa inimtegevuse mõjust veekeskonnale on piiratud ja saame tunda rõõmu teadmisest, et meie jõgedest pea kolmveerandi ning järvedest enam kui poolte seisund on hea või väga hea, peame nentima, et tööd veekeskonna seisundi hoidmisel ja parandamisel veel jätkub. Ja loomulikult ei ole vaid "torud ja betoon" see, mis helgema tuleviku tagab. Kahtlusteta tuleb üha enam pöörata pilgud just nendele olulistele veekeskonda mõjutava-

tele tegevustele, mis seni ehk vähem tähelepanu saanud. Rääkigem siinkohal kas või hajukoormusest ja sellest, mil viisil toit meie lauale jõuab.

Kindlasti peame siinjuures väga oluliseks, et igaüks meist oskaks hinnata oma tegevuse mõju ja tajuks enda võimalusi veekeskonna seisundi hoidmisel ning parandamisel. Usun, et olulise panuse teadlikkuse kasvu on andnud ka need 945 keskkonnahariduslikku õppeprogrammi, mis Keskkonnaamet eelmisel aastal läbi viis.

Ka sellel aastal teeme kõik endast oleneva selleks, et veekeskonna seisundit hoitaks ning parandataks. Kutsume kõiki osalema veeastale pühendatud tegevustes. Puhas vesi annab elu!

Taimar Ala
Keskkonnaameti
peadirektori
asetäitja keskkonnakasutuse alal

Mis sai KIK-i keskkonnateadlikkuse maakondlikust programmist?

Alates 2013. aasta I taotlusvoorust on keskkonnateadlikkuse maakondlik programm ühendatud keskkonnateadlikkuse riikliku programmiga. Sellega on viidud kõigi keskkonnateadlikkuse programmi esitatud taotluste hindamine ühtsetele alustele.

Peamine programmide ühendamise põhjus on soov kohelda kõiki taotlejaid projektide hindamise seisukohast ühtaoliselt.

Esmalt, olenevalt taotletud toetuse summast menetleti varem maakondlikule KIK-i koordinaatorile esitatud taotlust kas üleriigilises või maakondlikus programmis. Märkimisväärne osa kohaliku mõjuga projektidest, mille toetuse summa ületas 8000 eurot, läks hindamiseks üleriigilise programmi töörühmale. Nii võistlesid riikliku programmi hindamisrühma töölaual maakondliku mõjuga projektid kogu riiki hõlmavatega. Näiteks rahastas KIK 2012. aasta II voorus üleriigilise programmi hindamisrühma ettepanekul kokku 86 taotlust, neist 43 (pooled!) olid maakond-

Eesti ja läti laste ühisest looduslaagrist Soomaal 2010. aasta suvel MARIS KIVISTIK

liku, kooli-, isegi klassipõhise mõjuga projektid. Kahe paralleelse programmi ja hindamisrühmade kasutamisel ei olnud enam sisulist põhjendust.

Teine asjaolu, mis ajendas programme liitma, oli see, et keskkonna-

teadlikkuse valdkonnas rahastatakse projekte, mille sihtrühm hõlmab kaht või enam maakonda. Nt Palupõhja looduskool Tartumaal ja Muraste looduskool Harjumaal on arendanud ühiselt juhendajate väljaõpet PaMu-projekti

raames, praegu on neil käsil ühine digitaalne loodusõppematerjali väljatöötamise projekt. Silma õpituba Läänemaal teeb koostööd Ida-Virumaa venekeelsete koolidega, pakkudes loodusõpet koos keelekümbusega. Keskonnaamet veab projekti "Lahemaa, Soomaa ja Matsalu noore looduskaitse kursuse Junior Ranger", mille sihtrühm on nende rahvusparkide territooriumil elavad noored. Ja nii edasi. Selle nurga alt vaadatuna on maakondlik jaotus hindamise alusena ebaotstarbekas, isegi eksitav.

Kolmandaks, keskkonnateadlikkuse programmis on tavaline praktika, kus üks tubli tegija on esitanud taotlusvoorust kaks või enamgi taotlust. Enne maakondliku ja üleriigilise programmi liitmist oli vägagi suur tõenäosus, et (tulenevalt toetuse piirmäärast 8000 eurot) sattusid ühe tegija taotlused hindamiseks erinevatele hindamisrühmadele. Ka selline olukord ei olnud sisuliste argumentidega õigustatud, maakondlik töörühm ei omanud tervikpilti sellest, millised projektid KIK-i toel maakonnas elluviimisel on.

Üleriigilisse hindamisrühma on kaasatud Eesti Maaomavalitsuste Liit ja Eesti Linnade Liit, kellel on küllaldaselt teavet kohalike olude kohta ja kes tagavad kohalike mõjuga projektide hindamisel objektiivsuse.

Marit Suurvälgi

Keskonnaministeeriumi keskkonnahariduse büroo juhataja

Keskonnahariduse arendamise programmi tegevustest

Programmil "Keskonnahariduse arendamine" täitus märtsi lõpus teine tegevusaasta.

Need aastad on olnud huvitavad ja tegevusterohked – läbi on viidud uuringuid keskkonnaharidusest, portaali www.keskonnaharidus.ee on saanud uue sisu ja vormi, esimest hooaega on eetris raadiosaatesari "Ökoskoop" ning televaatajaid rõõmustab saatesari "Mõistlik või mõttetu". Lisaks sellele on korraldatud kuus regionaalset keskkonnahariduse konverentsi ning igas maakonnas keskkonnahariduse infopäev ja mitu ümarlauda. Samuti oleme saanud lugeda huvitavaid lugusid Keskonnahariduslehest. Kuid hulk tegevusi on ka pooleli ja neist allpool räägingi.

Üks suuremaid ja tähtsamaid tegevusi kogu programmi mõttes on täienduskoolituste läbiviimine õpetajatele ja keskkonnahariduse spetsialistidele. Loodame riigihanke parima pakkuja

Saatesarja "Mõistlik või mõttetu" saatejuht **Liette Kampus** ENDA PÄRISMA

õige pea välja valida ning siis algab täienduskoolituskavade väljatöötamine. Koolitustega loodame alustada juba oktoobrist. Selle kohta avaldame kindlasti jooksvalt infot keskkonnahariduse portaalis ja Keskonnaameti kodulehel.

Lisaks sellele valmistame ette nelja tegevust, mille tulemusel loodame keskkonnaharidust paremini koolitundidesse lõimida. Selle aasta tegevuskavas on keskkonnaharidusliku sisuga õppeklippide tootmine, mis integreerivad jätkusuutliku arengu teemasid õppeainetesse. Loodame, et klipid saavad heaks abimaterjaliks õpetajatele ning aitavad muuta tundi huvitavamaks ja äratada õpilastes huvi ise edasi õppida.

On plaanis välja kuulutada ideekonkurss huvitavate uute õppevahendite leidmiseks ning tiražeerida tunnustust leidnud õppematerjale. Nagu tuli välja eelmisel aastal läbi viidud uuringutest, on puudus headest õppevahenditest ja -materjalidest, mis aitaksid õpetaja-

tel riiklikes õppekavades välja toodud läbivat teemat "Keskond ja jätkusuutlik areng" paremini tundidesse lõimida, eriti vanemas kooliastmes.

Loomisel on ka keskkonnasõbraliku haridusasutuse tunnustussüsteem ja kvaliteedistandard, mille eesmärk on tõsta haridusasutuste, nende õpilaste ja töötajate teadlikkust jätkusuutlikust arengust ning toetada vastavaid põhimõtteid kandvaid väärtusi ja hoiakuid.

Tänavugi oleme oktoobrisse ja novembrisse planeerinud regionaalsed konverentsid. Selle aasta konverentside märksõnadeks on "vesi" ja "veekoostöö aasta". Samuti jätkame keskkonnahariduse portaali arendamist ning anname välja keskkonnahariduse teabelehte. Tegevustega saate end kursis hoida portaali www.keskonnaharidus.ee ja Keskonnaameti kodulehe kaudu.

Kristjan Sahtel

Programmi „Keskonnahariduse arendamine“ programmijuht

Jäätmete teekonda selgitav makett on atraktiivne õppevahend

MARI KALA

Räpina uus jäätmeklass

Keskonnaamet avas Räpina oma-laadse püsinäituse, mis võimaldab õpetada tänapäevase jäätmekäitluse põhitõdesid. Põlvamaa keskkonnas saab tervikliku ülevaate jäätmekäitluse põhiprotsessidest: jäätmete tekkest ja sortimisest, kogumisest ja veost, materjalikasutusest, biokäitlusest, põletamisest ja ladestamisest.

Ekspositsiooniruumi saab edaspidi kasutada jäätmeteemaliste õppeprogrammide läbiviimiseks. Kuigi jäätmeklassi sihtrühm on õpilased, on siin põnev ka täiskasvanutel. Õppetöö praktilist poolt toetavad videoklipid jäätmetest ja arvukad tootenäidised. Kätt on võimalik harjutada prügi sortimise mängus, määrata UV-lambiga plasti liiki ja vaadelda veega täidetud purgis erineva tihedusega plastiliike. Stendidelt vaatab vastu tuttav sipelgas Ferda, kes jagab juhiseid jäätmete vähendamiseks.

Tõmbenumbriks on jäätmete teekonda selgitav makett, millel kontainerile vajutades süttib tulukesereana prügi teekond. Siin on tuttavad Räpina paberivabrik, Iru elektrijaam, Kunda tsemenditehas, aga ka sortimisjaam, plastitehas, kompostimisväljak ja prügil. Iga etappi selgitavad videoklipid.

Kompostimist saab küll õppida arvutiprogrammi abil, ent toakomposter võimaldab selle protsessiga lähemalt tutvuda, lisaks on võimalik mikroskoobiga vaadelda lagundajaid kompostitoormes. Prügilamakett teeb selgeks kaasaegse prügilade ehituse, samuti saab katsuda materjale, mida kasutatakse prügilade ehituses.

Jäätmeklassi projekti rahastamist toetas Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond, tööd tegi OÜ Ten Twelve.

Maris Kivistik

Keskonnaameti keskkonnahariduse osakonna juhataja

Janika Ruusmaa: “Lapsena rohus kalpsamist ei saa alahinnata!”

Lugesime sõrmedel kokku: jah, kaheksa aastat. Kaheksa aastat Tartu keskkonnahariduse keskuse juhtimist. Juba! Aga ma ei imesta millegi üle, sest tundub, et aeg ja Janika liiguvad eri radu. Üks voolab mööda kalendripäevi, näiliselt lineaarselt, minevikku; teine aga tuleb, kella- või aastaajast olenemata Tartus vastu, suul virvendamas naeratus ja ümber salapärane, justkui metshaldjate maalt linnakivideni pahisev värske õhuvoog. Ja see voog toob kaasa lootuse paremast tulevikust.

Sündides oleme kõik ühesugused, väetid ja väikesed. Ometi jõuab ühel hetkel meisse teadmine, kes me oleme ja miks me tuleme. Sinust sai bioloog. Millal Sa teadsid, et “nüüd on nii”?

Kõik see, mida ja kuidas me hilisemas elus teeme, kuidas ja kellena maailma tunnetame, on seotud meie lapsepõlvega: kohaga, kus oleme kasvanud; inimestega, kes meid on suunanud; keskkonnaga, mis meid on ümbritsenud.

Mul on olnud ääretult õnnelik lapsepõlv, veetsin oma koolivaheajad vanema juures, praeguse Pokumaa läheduses Võru- ja Põlvamaa piiril. Olen aru saanud, et mitte kõigi laste jaoks ei ole loomulik joosta paljajalu kasteses heinas ja korjata soo äärest emale esimesi kannikesi või võtta igapäevaselt seda, kui leiad kartulivagude vahelt juttuselg-hiire või metsateelt vaskussi.

Põlvas, meie linnakodus, oli mu naabriks bioloogiaõpetaja Tiina Värton, kes jagas oma teadmisi ka väljaspool kooli meie kui naabrilastega. Mäletan, kuidas ta koputas uksele ja tõi meile näha sorgo teri – ma polnud varem kuulnudki sellisest viljast, või kutsus vaatama õitsema läinud haruldast toailile.

Omaaegselt TÜ “biogeost” räägitakse legende; alustades kambavaimuga, mis on kandunud tänaseni, lõpetades laulu-festivalidega, mida ühikates korraldati.

Kas teised siis ei olegi sellised kokku hoidvad? Bioloogidel olid igal suvel pikad praktikumid huvitavates kohtades; teinekord ka erilubasid nõudvates paikades, piiri- ja looduskaitsealadel.

Need praktikumid ei olnud lihtsalt looduse tundmaõppimise, vaid ka meeskonnatöö arendamise kohad: kellele saab usaldada söögitegemise ja kellele loota aruande kokkukirjutamisel, kellega on tore jagada ideid ja kellega julge öises metsas uidata. Need kaastelaste eripärad tulevad pikalt koos olles välja ja nendega tuleb leppida, sest minna ei ole kuskile. Õppisime vastutuse jagamist ja ühise eesmärgi nimel töötamist, nii moodustusid meeskonnad, kes ka edaspidi asju koos tegid.

Mäletan Sind kui innukat kiiliuurijat, vahepeal olid justkui pildilt kadunud. 2005. aastal kui Sinust sai Tartu keskkonnahariduse keskuse juhataja, jõudsid paljude teadvusse kui uute tuulte kaasatooja.

Jah, tõepoolest, ülikoolis tegin uurimistöid kiilidest, edasi õppisin magistrantuuris ning töötasin samal ajal Mart Reiniku Gümnaasiumis bioloogiaõpetajana ja huviringi juhendajana. Edasi tuli TÜ zooloogia ja hüdrobioloogia instituut, sinna jäin õppetöö korraldajaks peaaegu kümneks aastaks. Mäletan, kuidas viimastel aastatel ülikoolis ründas mind tihti mõte – kas tõesti lähen siitsamast ka pensionile? See tundus väga hirmutavana. Nii et valmidus otsida enda jaoks midagi uut oli minus olemas juba tükk aega enne, kui tegudeni jõudsin.

Keskkonnahariduse Keskusest kuulsin siis, kui selle asutamist ette valmistati. Saadeti ringkirju, kus ka Tartu Ülikooli kutsuti keskuse asutajaliikmete

hulka; üks neist kirjadest jõudis meie instituuti. Sealsed professorid ja õppejõud mõttega väga kaasa ei läinud, kuidagi tundus neile, et keskkonnaharidusel ei ole bioloogiaga suuremat seost. Keskus loodigi Tartu Ülikooli osalusega.

Möödus kolm aastat, kui korraldati avalik konkurss Keskonnahariduse Keskuse juhi kohale. Viimasel kandideerimise päeval enne südaööd saatsin oma nägemuse ning avalduse.

Kuidas ja millest Sa tööd alustasid?

Kõigepealt tuli eelkäijalt, Külli Kalamees-Panilt võtta üle kogu dokumentatsioon ja teha endale selgeks, kuhu olen sattunud. Mul ju sisuliselt puudus juhtimiskogemus. Ideest teostuse ja aruandluseni projektijuht olla on üks asi – see kogemus oli mul olemas, aga ei saa ju ühte hariduskeskust käsitleda projektina! Ma ei saanud valida ka meeskonda – need inimesed olid juba olemas, järelikult tuli ennast kohandada olemasoleva meeskonnaga.

Ühe esimese asjana rääkisin loodusmaja õpetajate ja teiste keskuse töötajatega. Vestlesin nendega ühekaupa nende tööst ja ootustest ning sellest, mida nemad minult ootavad. Sain teada, et meie keskuse suurim väärtus on inimesed, kes siin töötavad, nende kogemused ja olemasolev meeskond tervikuna. Mõtetega oldi palju mineviku heades aegades kinni.

Mulle meeldib väga üks Aafrika vanasõna: “Kui soovid kiiresti edasi liikuda, siis mine ükski. Kui soovid jõuda kaugele, siis minge koos.” Lennukate ideede ja keskuse arengusuundade elluviimiseks pean kõigepealt motiveerima oma meeskonda, et siis üheskoos liikuma hakata. Oluline pole see, kui kiiresti me midagi saavutame, vaid see, millise jälje meie tegevus jätab, kui paljusid inimesi suudame loodust austama ja armastama panna.

Hariduskeskust ei oleks noorteta, kes seal käivad. Kas tänapäeva lapsed on hukas või on meil siiski lootust?

Need lapsed, kes loodusmajas käivad, on täiesti fantastilised! Meil on noori, kes algatavad ise loodusprojekte ja levitavad meie sõnumit väljaspool loodusmaja. Nad tunnevad end meie

Sügisene seenelkäik

ERAKOGU

meeskonna liikmetena, on ääretult tore-dad ja nakatavad kõiki teisi! Neid vaa-dates tundub, et meil on olemas järelkasv, kes tunneb ja hindab loodust.

Väiksemad lapsed jõuavad meie juurde vanema käekõrval, kui meil on pereüritused, näitused või loodusõhtud. Lapsevanem märkab lapse huvi ning tekib vajadus seda edasi arendada ja tulebki peale järjest uusi loodushuvilisi.

Teine seltskond on õpilased, kes satuvad siia kooli kaudu, käivad meie

juures loodusprogrammides kogu klas-siga. Nende seas on noori, kes ise ei julgeks kunagi metsa minna; on neid, kes kümnendas klassis esimest korda näevad raba; ja gümnaasiste, kes pole elu jooksul Tartu linnast välja saanud. Aga nad saavad selle esimese vahetu kogemuse loodusprogrammides osale-des ja see on nende jaoks väga tähtis. Ka meie jaoks on oluline, et lapsed saaksid vahetult tunda, milliseid lõhnu, värve ja emotsioone pakub loodus.

Praegu sa ehitad maja?

Jah, lähen Tartu uue loodusmaja ehi-tuskoosolekule. Meie jaoks ei tähenda keskus tegelikult maja, aga oma maja on unistuses alati olnud. Just Lille tänava maja number 10. See koht on loodud loodusmaja jaoks ja sinna meie uus hoone ka kerkib.

Kuidas Sa puhkad?

Meie hooaeg algab augustis ja lõpeb juunis, juuli on vaikne ja siis puhka-megi. Mõnikord venivad õhtud pikale, aga kui koju lähen, mängin tütre-ga ja naudin seda, mida mees on õhtusöö-giks valmistanud. Paar tundi üheskoos on väga hea lõõgastus.

Ma ei ole mingi töönarkomaan ja hoian ennast ka teadlikult. Ma võin õhtuks tööd koju võtta, kui tähtaeg seda nõuab, ja siis ma digiallkirjastan projek-titaotlused mõni minut enne südaööd. Vahepeal käin kindlasti trennis, sest tunnen, et sport ja liikumine on minu jaoks eluliselt olulised. Kui tuleb kevad, siis on olulised puhkused nädalalõpud Pokumaa lähistel, kus ma oma lapse-põlvesuved veetsin. Kaks päeva maal annavad energiat terveks nädalaks.

Räägime ka “hariduse paradigma muut-mise vajadusest” – väljendist, mida vii-masel ajal kõikvõimalikel konverentsi-del ja konkurssidel välja tuuakse. Mis suunas peaks hariduspoliitika liikuma?

Paradigma muutumisest räägitakse juba sellest ajast peale, kui mina Rei-nikus õpetajaametit pidasin. Haridus ei peagi olema tuulelipp ja on väga hea, et kõik muutused ei toimu kiiresti. Kui tahta muuta midagi koolihariduses, siis tuleb muuta õpetajate ettevalmistust. Seega, paradigma muutus algab ülikooli-haridusest ja selle mõtestamisest.

Haridussüsteemi ja selle muutusi peaks käsitlema suurema tervikuna, kuhu peaks mahtuma ka huviharidus, võrdset alus- ja üldharidusega. Selle asemel, et iga gümnaasium arendab õppesuundi projektipõhiste valikai-nete kaudu, võiks arendada huvikoole ja anda valikained nende kätte. Mõnes gümnaasiumis on kolmandik pakutavaid valikaineid projektipõhised – see on ju ressursi raiskamine ega ole jätkusuutlik!

Huvikool võiks olla integreeritud üldharidussüsteemi nii, et õpilased saaksid valida oma õppekava raames valikaineid ka huvikoolist. Huvikoolid on paindlikumad, mobiilsemad ja suu-davad kiiremini ühiskonna muutuvate vajadustega kaasa minna. Kokkuvõttes oleks see lihtsam ja säästlikum.

Ylle Rajasaar

Samblaid uudistamas

Looduslaagri avamine 2012. aastal

Uus seeneliik juurdub soverbiell

Vee-elustikku vaatlemas

Laste looduslaagrid Valtu jahimajas

Juba kaks aastat järjest oleme koostöös Valtu jahimeestega viinud läbi looduslaagreid Kehtna valla loodusvuhilistele lastele.

Valtu jahimaja on heas looduslikus keskkonnas, eemal asulast, seal on head võimalused ööbimiseks ja erinevate töötubade korraldamiseks. Lähikonnas on erinevad metsatüübid, Estonia tehisejärv koos käpaliste kasvukohaga, lubjarikas niit ja loomade söödakohad.

Esimese laagri korraldasime juunis 2011 ja teise septembris 2012. Mõlemas laagris töötasid lapsed neljas rühmas. Osalejad jagasime nii, et igas rühmas oleks eri vanuses ja erinevate koolide lapsi.

Vee-elustiku töörühmas uurisid lapsed putukaid ja nende vastseid, konni ning tiguseid Estonia tehisejärves. See on mõlemal aastal olnud üks põnevamaid ettevõtmisi – kahvaga püük ja luubiga uurimine pakkus paljudele suurt avastamisrõõmu. Töörühmaga tegeles Reet Kristian Keskonnaametist.

Jahindusest on rääkinud ja loomade tegevusjärgi näidanud Uudo Timm Keskonnateabe Keskusest ning Ülo Treial ja Viktor Reino Valtu Jahimeeste Seltsist. Koos Uudo Timmiga panid lapsed üles hiire lõksuliinid erinevatesse taimekoos-

lustesse, et kinnipüütud hiire abil imetaja siseehitust uurida. Lökkeõhtu jutud olid lendoravast. Kuna jahimaja taga on hästi väljaehitatud lasketiir, on lapsed saanud kätt ja silma proovida täpsuslaskmistel. See on samuti palju põnevust pakkunud.

Metsa rohttaimi, puid-põõsaid, samblaid-samblikke, ravim- ja mürgitaimi on mitmes töörühmas õpetanud tundma Margus Maripuu, Meeli Jänes ja Luule Linamäe. Mõlemal aastal on praktilise tööna valminud sambla-sambliku ja väike taimeramaat.

Kevadlaagris tegime lastele maastikumängu, kus kontrollpunktides tuli lahendada erinevaid ülesandeid, näiteks taimede tundmisest, looma elutegevuse jälgede nägemisest, looduslikest materjalidest pillide valmistamisest, linnupesade meisterdamisest, vee puhastamisest, prügi sorteerimisest jmt.

Kevade juurde kuulub ka linnulaul. Nii äratasime meiegi laagrilapsed kell kuus, mil algas linnulauluhommik, mida juhendasid Andrus Jair ja Uudo Timm. Kindlasti tunneb mõni laps nüüd laulu järgi metsvinti, väike-lehelindu ja salulehelindu.

Sügisene looduslaager pakkus võimaluse jahimaja ümbrusest seeni korjata ning Eesti Loodusmuuseumi töötajate Loore Ehrlichi ja Tiitu Liimetsa

abiga seenenäitus korraldada. Suureks üllatuseks oli uue seeneliigi leid, mis sai teadlastelt nime juurdub soverbiell (*Soverbiella radiculata*). See seen on looduskaitse all, aga õnneks jääb seeneniidistik alati maasse ja pealegi jäi maha ka palju viljakahi.

Lapsed said proovida ka orienteerumist ja seiklusmängu GPS-iga (kontrollpunktides mängiti *disc golfi*, toimus fotojaht, tehti etüüde). Seda kõike korraldas matkajuht Valdo Kangur.

Laagriõhtuid oleme sisustanud mitmeti. Lendoravatest rääkis lõkkeõhtul Uudo Timm, joonisfilme tutvustas tuli näitas Ülo Pikkov, loodusfotograaf ja reisimees Aivar Pihelgas näitas fotosid Etiopiast ning pani oma humoorika jutuga lapsed mõtlema omavahelise käitumise ja inimese loodusesse suhtumise üle.

Laagritegevuste kokkuvõtteks valmisid rühmatöödena plakatid ja fotod. Laagreid on rahaliselt toetanud Keskonnainvesteeringute Keskus. Loodame, et Valtu Jahimaja looduslaagrid saavad traditsiooniks, sest laste huvi on väga suur.

Luule Linamäe
Valtu Põhikool
Meeli Jänes
Kehtna Põhikool

Keskkond on kultuuripärandi kandja

Kultuuriministeeriumi eestvedamisel oleme tähistanud arhitektuuri-, disaini-, muuseumi-, teatri-, lugemise- ja filmiaastat. Tänavu on kultuuripärandi kord. Eesmärk on aidata inimestel mõtestada kultuuripärandit kui lahutamatu osa meie igapäevaelust ja keskkonnast.

Paljudes maades on muinsuskaitse koos looduskaitsega ühe ministeeriumi, üldjuhul keskkonnaministeeriumi vastutusalal. Eestis see nii ei ole, kuigi kokkupuutepunkte on väga palju. Näiteks on Eesti rahvuspargid loodud nii looduse kui ka inimese loodu kaitseks. Rebala muinsuskaitseala loomisest 1987. aastal oli väga oluline looduskaitse aspekt. Ka muinsuskaitse seltside liikumine sai alguse Looduskaitse Seltsi rüpes. Oleme harjunud, et looduskaitse ettevalmistatud matkaradadel on taimede, loomade, kivide jms kõrval alati näha ka inimtegevuse jälgi, olgu see siis seotud rajatiste või pajatustega. Topeltkaitse või vähemalt topelttähelepanu pööratakse liigirikastele parkidele, alleedele, kalmistutele, ohvriallikatele, hiitele jms.

Muinsuskaitset huvitab üksikobjektide kõrval üha enam keskkond, milles need asuvad: millised looduslikud, ajaloolised ja ühiskondlikud olud on viinud ühe või teise nähtuse tekkeni, mis on selle väärtus ja kuidas see kõnetab tänast inimest. Mõelgem kas või puitasumite näitel: tegu on sajandi eest rajatud linnaosadega, kus elasid maalt linna kolinud inimesed, kes otsisid tööd ja leiba, aga ka haridust ja huvitavat elu. Puiteelinnades on ikka veel hästi näha toonase inimese argipäev – siin-seal on säilinud kanalad, laudad, tallid, kuurid. Kui kapsast keegi Kalamajas enam ei kasvata, siis õunapuud või iluaiast on tänapäeva inimese jaoks saanud eelkäijate pärandina säilinud luksus.

Keskkond hoiab pärandit elusana, annab meile võimaluse pärandiga elada ja ise pärandit taas- ja juurde luua. Vaid killuke pärandist on selline, mis meie jaoks on argipäev kasutu, mille võime muuseumiriulile panna. Suurem osa peaks meid teadlikult või alateadlikult ümbritsema iga päev.

Kultuuripärandi aastal on sadu erinevaid ettevõtmisi, millega saate tutvuda aadressil www.parandiaasta.ee.

Siinkohal tutvustan pikemalt ühte paljudest teemadest – pärandirallit. Kogu aasta jooksul sõidavad Muinsuskaitseamet ja Eesti Vabaõhumuuseumi

Eesti Vabaõhumuuseumi maa-arhitektuuri keskuse juht Elo Lutsepp, Hiiumaa muinsuskaitseinspektor Dan Lukas ja pärandisaadik Artus Talvik

HEIKI PÄRDI

maa-arhitektuuri keskus võidu mööda maakondi, et teadmist pärandist inimestele ligemale viia. Ettevõtmine on suuresti suunatud elukeskkonna väärtustamisele ja oodatakse ennekõike võimalust suhelda kohalike inimestega. Muuseumi ja muinsuskaitse rahvas ei tule pelgalt õpetama, vaid ka õppima, mitte rääkima, vaid ka kuulama.

Muuseumid on ikka armastanud esemeid koguda, seekord on teisiti – meeskondadel on kaasas skaneerijad ja fotoaparaadid, et huvitavatest fotodest ja esemetest ülesvõtta teha, legendid

kirja panna ja originaalid omanikele tagastada. Kõrvaltvaataja pilk on ikka teistsugune – kui omanik oskab rääkida pildi või eseme päritolust või anda põhjalikku teavet küla või alevi kohta, siis asjatundja oskab ehk vastu pakkuda ühe või teise nähtuse laiemat konteksti.

Pärandiaasta moto on “Pärijata pole pärandit”, mida võiks samahästi ümber keerata ka “Pärandita pole pärijat”, mõlemat pidi on see mõtlemapaneev sõnum.

Riin Alatalu

kultuuripärandi aasta koordinaator

Kultuuripärand on tihedalt seotud loodusega

2013. aasta looduskaitsekuu teema “Pärand täis elu” vaatleb kultuuripärandi aastat oma mätta otsast – looduse aspektist. Sarnase teemavalikuga tahtsime rõhutada, et looduskaitse ning kultuuripärandi kaitse on ühe medali kaks külge, üks ilma teiseta ei toimi.

Pärandit loome me ise, ent see on tekkinud väga tihedas seoses ümbritseva loodusega ning aastaegadest tulenevate võimalustega. Vaevast, et meil oleks nii palju jutte huntidest, kui neid siin ei elaks. Ka rehielamu on ikka omane vaid meile – lõunamaal ei ole olnud sellise hoone järele vajadust. Selliseid näiteid on veel ja veel.

Eesti asub metsavööndis ning kui inimene ei oleks ennast siia sisse

seadnud, ei oleks Eesti metsasus 50%, vaid 100%. Kuid just see maastik, kus metsad vahelduvad avamaastikega, ehk meie enda kujundatud pärandmaastik on see, mida peame kodusse ja hoiame. Tasakaalus kujundatud mosaiiksus on loonud suurema mitmekesisuse ehk elurikkuse.

Kogu meie pärand on täis elu – nii olnud, olevat kui ka tulevat. Nii kultuuri kui ka looduse mõttes elu täis. Meil on, mida hoida ja armastada. Ja “elu” ei tähenda inimese jaoks vaid bioloogiliste vajaduste rahuldamist – just kultuur annab meie elule olulise mõõtmise.

Leelo Kukk

keskkonnaameti peadirektori asetäitja eluslooduse alal

Õpetajaga koos kevadet otsimas

“Tere, Kevad!” toob päris kevade

Enam kui 8200 noort loodushuvilist üle Eesti otsivad õpetajate juhendamisel alates 1. märtsist loodusest kevade märke. Seekord juba kaheksateistkümnendat korda. Selle muljetavaldava hulga osalejate taga tuleb näha aastatepikkust süsteemset tööd, mida teevad bioloogid Viktor Muuli, Terje Tuisk, Janika Ruusmaa, Tõnis Eelma ja Val Rajasaar, kes juba jaanuaris hakkavad “Tere, Kevade!” nimel ettevalmistusi tegema.

Vt ka: tere.kevad.edu.ee

Kevade jäljed viisid mind idee ühe autori, bioloog Viktor Muulini, kes töötab Eesti Teadusagentuuris analüüsi-osakonna juhatajana. “Tere, Kevad!” on tema jaoks aastast-aastasse korduv “õhinapõhine motivatsioonipakett”.

Kuidas “Tere, Kevad!” arenes?

Idee pärineb aastast 1993 ja oli ajendatud mõttest, et internetti, arvuteid ja e-posti, mis sel ajal koolidesse jõudma hakkasid, võiks kasutada õppetöös. Meil tekkis selline poolvabas vormis ideeiniemete kogukond, nimetasime end Tartu Ülikooli Aktiivõppe Keskuseks. Grupp inimesi, kes arvasid, et e-post ja internet laiemalt on üks äraütlejate äge asi.

Valdavalt oli rõhk keskkonna- ja poliitika simulatsioonide korraldamisel, neis mängisid koolid eri huvigruppide esindajaid ja tollal olid need e-postipõhised simulatsioonimängud väga populaarsed.

Tundus, et lisaks simulatsioonidele võiks midagi muud ka teha. Korraldasime paar ajurünnakut, ideid oli palju, aga mõte internetile tuginevatest kevadistest loodusvaatlustest oli see, mis laua ümber olijaid innustas. Nii ta läkski. Taas oli tegevus suunatud interneti kasutamise võimaluste avardamisele koolides.

Esimesed viis aastat toimus “Tere, Kevad!” justkui omasoodu, alates 2001. aastast läks suurelt käima vaatluste võrgustik. Kui palju nende aastatega on muutunud?

Mõõtmatult on muutunud kevadvaatluste tehniline organiseerimine ja kasutatav meedia – algselt ainult elektronposti kirj vahetusest on saanud multimeedia lahendusi kasutatav ohtrate lisavõimalustega veebiportaal. Idee ise on laias laastus jäänud samaks nagu alguses – äratada lastes huvi looduse vastu, kasutades selleks neile sobivaid vahendeid ja meediat – arvuteid ja internetti. Kogu ettevõtmine on ole-

muselt väga lihtne. On rida suhteliselt tavalisi ja levinud kevadekuulutajaid, keda looduses otsitakse; nooremate laste jaoks on see huvitav, sest nad ei pruugi kõiki teada ja avastavad ning õpivad; paljud õpetajad aga, kes on korra osalenud, tulevad järgmisel korral hea meelega kaasa. Lisaks vaatlustele on võimalik teha ka muud – luuletada, joonistada või teadmisi viktoriinis proovile panna.

Internet on seejuures loogiline lisand, mis seob erinevad tegevused ja koolid-lasteaiad üheks tervikuks. Kevadvaatluste portaal on kasutajasõbralik, ei eelda täiendavat tarkvara ega uusi teadmisi – õpetajate jaoks lihtne ja huviliste jaoks hoomatav.

Nimetage paar võtmetegurit, tänu millele “Tere, Kevad!” on nii kaua püsinud.

Interaktiivsete ja vahetult õppekava ja tunniplaani mitteseonduvate ettevõtmiste puhul on oluline nende stabiilsus. Kui meil ei oleks ligi 20 aastast ajalugu, ei oleks meil ka enam kui 8000 osalejat. Meil on nii-öelda välja kujunenud stammkunded – enamik õpetajatest teeb kevadvaatlusi aastast-aastasse; tänu järjepidevusele saavad nad selle oma õppetegevustesse planeerida, vaid lapsed on igal aastal uued.

Teiseks lihtsus – kava ja tegevused on kergesti arusaadavad ja hoomatavad ka väikestele lastele.

Kolmandaks muidugi kasutatav meedia, kuna arvutid ja internet on paljudele lastele igapäevased ja meeleldi kasutatavad töövahendid. Stabiilsus ja lihtsus on need, mis tegelikult peaksid aitama kaasa nooremale koolieale ja koolieelikele loodushariduse andmisel. Need on võtmetegurid!

Milliseid võimalusi portaal õppeprogrammi lisamaterjalina pakub?

Et viimastel aastatel on igal aastal kevadekuulutajate andmebaasi lisandunud u 6000 uut kirjet kevadekuulutajate Eestisse saabumise kohta, siis võiks see vaatluste kogum pakkuda hulgaliselt materjali õpilastöödeks ja -uuringuteks. Samuti võimaldavad meie kevadvaatluste tegevusplokid integreerida erinevate ainete õppimist ja õpetamist koolis. Samas ei ole me kogutud materjali kasutamist programmiväliselt aktiivselt propageerinud.

Paarkümmend aastat entusiastlikku tööd, mida KIK ja Tiigrihüpe on õnneks toetanud ja seega selle vajalikkust tunnistanud – mis on kõige suurem motivaator “Tere, Kevadega!” jätkata?

Kõige suurem ja olulisem on see, et tegu on töötava süsteemiga, mille kinnituseks on osalejate ja püsikasutajate suur arv. On olemas terve hulk kaasmõttelejaid, kes annavad positiivset tagasisidet ja kindlust, et teeme õiget asja! Oleks kurb, kui meil oleks igal aastal küll 8000 osalejat, aga 90% õpetajatest vahetuks. Siis söändaksin väita, et need inimesed, kelle toetamisele meie tegevused on suunatud, ei suuda sealt enda jaoks midagi leida. Aga õnneks on teisiti!

Kadrina keskkooli bioloogiaõpetaja Eve Kanger on üks “stammkundedest”, kes alates 2001. aastast on oma õpilastega “Tere, Kevad!” projektis osalenud.

Kui palju nõuab “Tere, Kevad!” õpetajalt tööd, et lapsi kaasata?

Tänavu juhendan kolme klassi, 5.–7. klassi, mis on justkui kõige keerulisemad, osalevad kevadvaatlustel innukalt.

Laste torkimist ja sundimist on küll ka, aga siin saab teha erinevaid asju, mis kaasa tõmbavad. Näiteks tänavu valisid lapsed minu soovitude kohaselt klassides grupijuhid, nii õpivad nad ühtlasi organiseerimist. Teadmiste kinnistamiseks olen korraldanud kiirviktoriine: viis küsimust, viis minutit aega omavahel läbi rääkida ja vastus anda. Võistlusmoment on neile tähtis.

Kui palju nõuab õpetajalt aega “Tere, Kevade!” vaatlusandmete kogumine ja sisestamine?

Meil koolis on aineõpetajal arvuti ka klassis. Iseenesest see ei võta kaua aega, aga pead olema kursis sellega, mis õues toimub. Piltide skaneerimine on aeganõudvam, aga kui seda regulaarselt teha, jõuab ilusti.

Minul kasvas “Tere, Kevad!” programmis osalemine suuresti välja enda loodusvaatlustest. Ma ei ole Kadrinas kohalik, tulin siia Võrumaalt. Ei osanud isegi kujutleda, et siinkandis võiks kuskil olla nii palju loodust, kus vaatlusi teha. Val Rajasaar soovitas minna kohalikule surnuaiale, seal linde kuulata, see oli uudne mõte.

Aastatega on siinkandis loodus tutvavamaks saanud, linnuhuvi on aina kasvanud. Kui oled ise kursis ja armastad loodust, siis ei ole raske ka õpilasi innustada ning vaatlusi teha.

Kuna käin peaaegu igal nädalal Lõuna-Eestis ja seal on kevad alati sammukese ees, siis kui näen näiteks punarinda, tean Kadrinasse tulles lastele öelda, et varsti jõuab ta siia ka. Et need, kel on aiad ja õunapuud, oskaksid märgata.

Kas “Tere, Kevad!” on saanud Kadrina lastele aasta loomulikuks osaks?

Need, kes põhikoolis on kevadvaatlusi teinud, tunnevad huvi ka nooremate tegemiste vastu – kui on tabel ja pildimaterjal seinas, siis hea meelega vaatavad, kuidas noorematel läheb ja kommenteerivad, et meil oli ka punarind või teil sinilille veel ei ole, meil sel ajal juba oli. Arvan, et see sinasõprus loodusega, mis põhikooli I ja II astmes loodi, jääb neile hiljem ka alles.

Meil kaheksas klass teeb näiteks erinevaid ettevõtmisi, mida võiks kevadega seoses veel teha. Üritan tänavu kolme põhikooli õpilasega teha nõutud loovtöö raames miniuurimist, et võrrelda liiki, tema tunnuseid, Eestisse saabumist, võrrelda Lõuna-Eestit ja Põhja-Eestit – see kõik tuleb just “Tere, Kevade!” andmebaasist.

“Tere, Kevad!” on igakevadine, armastaks ja vajalikuks saanud traditsioon!

Tänavu on kevad tulemisega viivitanud. Milliseid kevadekuulutajaid aprilli esimese nädala lõpuks märganud olete?

Esimese märgina peaksid olema lumikellukesed, aga praegu on paljudel peenardel lumi. Paar viidet siiski on tulnud, et kuskil majanurgas on kellukesi näha olnud. Me ei ole neid avalikustanud, sest seal on siis olnud

Kuldnokka aetakse tihti muustrastaga segamini. “Tere, Kevad!” aitab erisusi lastele selgitada, et kahel liigil kindlalt vahet teha
2 x VAL RAJASAAR

mingi muu põhjus, kas soojatrassi leke või muu soojatekitaja. Karuslast on ka juba nähtud, aga see on isegi õpetajatele uudne. Hea, et tuli uus liik juurde! 9. aprillil märkasime kuldnokkaparvi!

Milline on kõige omapärasem leid?

Otsisin meie vaatlused välja: 2003. aasta ja mink! Kooli kõrvalt voolab mööda Loobu jõgi, pärast tunde läksime väiksema grupiga vaatlusele ja tänu täheks nägidki lapsed toomingavõsas kaldal, kuidas mink vette ronis, kalaga välja tuli ja ära sõi. Sellised seigad juhtuvadki pigem nende väiksemate gruppidega, kes sellest üldisest osavõtjate hulgast ikka eristuvad.

Mida “Tere, Kevad!” teile endale annab?

Mulle annab võimaluse jälgida ja olla kursis, kuidas kevad tuleb. Rõõmu, et õpitakse ja tuntakse neid liike ära, kes su kõrval on. Arvan, et minu linnuhuvi on kasvanud, linnulauluvõistlust oleme koolis korraldanud, tänavu lausa maakonnas, Haljala kooli õpetajaga koos. Käblik, punarind, laulurästas olid algul minu jaoks ikka tume maa. Aga nüüd tunnen ära. Vaheldusrikas projekt – üritused, tegemised, õppekäigud, koduümbruse tundmaõppimine on suur väärtus.

Ylle Rajasaar

Rocca al Mare kooli loodusklass

Rocca al Mare kooli loodusklass oli mõtteis juba siis, kui kool 2000. aastal sündis. Linnakooli kohta on maja asukoht ideaalne, täitsa keset loodust, ometi on koolimaja keset linna. Koolipere enamuse elab linnas, õpib linnas, magab linnas ja ajab oma asju linnas. Nii võibki juhtuda, et mõni õpilane lõpetab kooli kordagi teadlikult "maale" jõudmata, mis on väga kurb, sest nii ta teeb oma eluvalikuid vaid linnaelu kogemuste ja õpikutarkustele toetudes.

Umbes niimoodi me mõtisklesime, kui tulevikku vaatamise. Jõudsime üha selgemale arusaamisele, et Rocca al Mare kooli õpetajaks peab saama ka LOODUS. Laiemas mõistes mets, raba, meri, põld, küla jms. Ehk kõik see, mis jääb Tallinna linna piirist välja ja on säilitanud oma loomuliku toimimisviisi. Sellest ideest lähtuvalt sündiski 2004. aastal Rocca al Mare kooli loodusklass. 2013. aasta kevadel läheb kogu koolipere loodusklassi juba 16. korda.

Loodusklassi toimimine

Loodusklassis õpivad kõik õpilased ja õpetajad neljal koolipäeval aastas. I-IV klassi loodusklass kestab korraga ühe koolipäeva, V-XII klassil aga kaks päeva järjest. Oluline on kogeda ka õhtut, ööd ning hommikut.

Üheksa aasta jooksul oleme olnud 52 paigas üle kogu Eestimaa. Seoses transpordi kulukuse ning aja piiratusega paikneb suurem osa neist Tallinnast u 150 km raadiuses. Pikaajalised koostööpartnerid on RMK, Sagadi Looduskool, Silma Looduskeskus, Laagrikeskus Talu, Neeruti Selts, Porkuni kool ja paemuuseum ning paljud teised sisukad kohad. Kuid nimekirjas on ka Kihnu, Vormsi, Otepää, Tsiistrenuka, Peipsiveere ja teised kaugemad paigad.

Igas paigas on korraga üks klass koos klassijuhataja ning juhendajatega.

Kohad ja tegevused on suures osas aastati samad ning see tagab tervikliku süsteemi, kus vanuseklassiti erinevates paikades olles ning tegevusi tehakse on kõigil Rocca al Mare kooli lõpetajatel sarnane loodusklassi kogemus.

Loodusklass tervikliku keskkonnaõpetuse süsteemina on osa Rocca al Mare kooli õppekavast ning kajastub õpinguraamatus hindelise arvestusena. Seega mõjutavad need neli loodusklassi päeva meie tegemisi ning väärtusi kogu kooliaasta jooksul.

Kõige populaarsemad õpetajad algklassides on loomad

4 X SILJA PIHELGAS

Loodusklassid toimuvad kõikidel aastaegadel

Loodusklassi tegevust on algusest peale toetanud Keskonnainvesteeringute Keskus ning Rocca al Mare Kooli AS. Samuti oleme kasutanud tasuta kampaaniaprogrammide, vastastikuse koostöö (talgud, õplavahetus jms) ning perede pakutavaid võimalusi. Oleme püüdnud olla võimalikult paindlikud ning kasutada lihtsaid majutus- ja toitlustustingimusi.

Loodusklassi kui tervikliku süsteemi oleme valmis tutvustama kõigile huvilistele. Allpool vaid mõned näited.

I klassi alustame alati rännakuga, kus osaleb võimalikult palju vanemaid, et kaasata loodusklassi tegemistesse ka pered. Kevadel külvame ja II klassi sügisel "lõikame" saaki. Kogeme aastaegade ja ööpäeva erinevaid aspekte.

VI klassi eesmärk on õppida olema kahepäevases loodusklassis – varustus, orienteerumine maastikul ja "külas", ise toidu tegemine, sotsiaalsed ja psühholoogilised pinged jms.

Võimalusel teevad õpilased toidu ise

Vanade toolide renoveerimine Esnas

Kõrgvesi ja loovad lahendused LEA KRALL

IX klassis teevad õpilased väikesi loodusteaduslikke uurimustöid professionaalide juhendamisel.

X klassis on poisid ja tüdrukud eraldi ning õpivad üleelamist kaitseliitlaste juhendamisel ning enese tundmaõppimist looduskeskkonnas.

XII klassi loodusklass võtab kokku kõik teadmised ühe paiga analüüsiks. Need teemad võiks sõnastada järgmiselt: "Mis teeb Kihnust Kihnu?" ja "Mis teeb Palmsest Palmse?"

Küsisime õpilastelt, mis neis on õhinat tekitanud. Siin on vaid osa pike-mast loetelust, mis annab võimaluse mõista, milles seisneb Loodusklassi eelis ja võimalus tavalise koolikeskkonna ees:

- Ise söögi tegemine: leivategu, tähistaeval all pannkookide küpsetamine, üleelamiseks vajaliku toidu hankimine.
- Loomade paitamine ja talitamine, lamaste pügamine, puude lõhkumine, ladumine, saagikoristus jt maatööd.
- Uute oskuste omandamine: vana aknalaua värvist puhastamine, jõe (ajutise) silla ehitamine. Loovate lahenduste leidmine konkreetsetes oludes, tootearendus.
- Igasugune avastamine: algklassides võib veel inspireerida iga satikas ja veidra kujuga oks.
- Õine orienteerumine, kummituste mängimine öises metsas, õuduslugude pajatamine, tõrvikutega Esna kabelisse minek jm.
- Kohalikud legendid ja naljalood – nende lavastamine, nt Kalevipoja ainelised näidendid Neeruti, Varbola, Prangli ja Naissaare lood.
- Ekstreemsed olukorrad, erilised juhtumised, millest on koos väljapääs leitud.
- Väikeste kriimude ja haavakeste puhastamine, kaaslase tohterdamine, tema eest hoolitsemine.
- Kohaliku pärandi otsimine: "Mis toidab inimesi Järva-Jaanis?", Kihnu tantsud.
- See, kui tüdrukud ja poisid saavad olla eraldi ja õppida naiste ja meeste "olemist" (10. klass).
- Lihtsalt juttude rääkimine. See, kui õpilased ja õpetajad on koos kui teekaaslased.

Üleskutse lugejatele!

Palun andke teada võimalustest teha päris töid – puu- ja põllutööd, masina- ja näputööd, koduloomi talitada, pärandkooslusi taastada jms. Hea, kui sellega kaasneb ka tegevuse juhendamine ning selle laiemas kontekstis esitlemine, samuti majutusvõimalused lähimbruses – lihtsad ning jalutuskäigu kauguses.

Oma tegevuses tunneme kõige suuremat puudust sisukate, läbimõeldud ning vajalike tööde tegemiste võimaluste osas. Loodusõppe programmid on enamasti väga toredad ning hästi korraldatud, kuid jäävad ikkagi koolitunni õuesõppe formaati ning neis puudub päristööle oluline tunnus – eluline vastutus tulemuse eest.

Silja Pihelgas

Rocca al Mare kooli loodusklassi projektijuht

Keskonnahariduse buss loob võimalusi

Keskonnaamet sai valmis keskkonnahariduse bussi, mis kasutab kütusena maagaasi ja bensiini ning mille kõiki lisaseadmeid toidab päikeseenergia laetav aku. Väikebuss on varustatud mitmesuguste õppevahenditega ja on ainus omataoline Eestis.

Bussi soetamise eesmärk on parandada Harju-, Järva- ja Raplamaa õpilaste võimalusi osaleda keskkonnahariduslikes tegevustes, kuna neis maakondades puuduvad Keskonnaameti looduskeskused.

Keskonnaamet sai idee Saksamaalt, kus keskkonnaharidust toetavate busside võrgustik toimib juba üle 25 aasta. Meie buss on kohandatud erinevate õppevahendite transportiks. Sellega saab näiteks sõita kooli juurde ja korraldada senisest laiemate võimalustega õppepäeva koolis või selle ümbruses õuesõppena.

Bussis olevate õppevahendite abil saab ammutada teadmisi päikeseenergia kasutamisest, vee ja elektrienergia mõistlikust tarimisest, müra-, energiasäästlikust majast, maavaradest. Õppevahendid aitavad tundma õppida vee-elustikku, putukate mitmekesisust, panna ennast proovile Eesti ulukite nahkade, koljude ja ekskrementide tundmises.

Lisaks programmide korraldamisele üldhariduskoolides saab bussi kasutada looduslaagrites ja teistes loodusharidusega seotud ettevõtmistes. Kevadel ja suvel testime bussi õppevahendeid erinevates tegevustes, alates sügisest saavad koolid keskkonnahariduse bussi kulla kutsuda.

Mercedes Sprinter bussi sisemuse ehitas ümber Silvi Autoehituse AS. Bussi soetamist, sisemuse projekteerimist ja ümberehitamist toetas Euroopa Regionaalarengu Fond.

Maris Kivistik

Keskonnaameti keskkonnahariduse osakonna juhataja

Vapramäe Loodusmaja ootab külla

Äsja avatud Vapramäe Loodusmaja ootab külla nii loodusõppegrupe koolidest ja lasteaeadekest kui ka täiskasvanud külastajaid.

Vapramäe Loodusmaja asub Tartumaal Nõo vallas Vissi külas. Suur parkla ning lähedus bussipeatusega tagavad hõlpsa ligipääsu. Loodusmaja on taotluslikult ehitatud tagasihoidlikuks, et loodusesse võimalikult hästi sulanduda. Maja on rohekashalli tooni puitehitus, seest on ruumid lubjakivi kattega ning põrandat kaunistab nii puit kui kivi.

Maja on jagatud kaheks eraldi-seisvaks pooleks, mille vahele jääb avatud ruum, et tagada eraldatus kahe õppeklassi vahel.

Loodusmaja alumisel korrusel asuvas õppeklassis avanevad vaated kolmest suurest aknast loodusele ja seal toimuvale. Tänu uutele õppevahenditele saame senisest enam tegeleda erinevate uurimistöödega ja viia läbi pikemaajad päevaseid õppeprogramme. Lisaks on siin ka mitu uutset õppevahendit: liivamaali laud, suur mikroskoobilaud ja eri suuruses ekraanid esitluste ja õppefilmide näitamiseks. Õppeklassi kõrval on pisike köök koos ehtsa puupliidiga.

Maja teises tiivas asub külalistetuba, kus saavad jalgu puhata ja infomaterjalidega tutvuda loodusest tulnud tava-külastajad. Sama majapoolse ülemisel korrusel saab loodust tundma õppida erinevate mängude abil. Siin asub ka pisike raamatukogu aja jooksul kogutud ja annetatud loodusraamatutega.

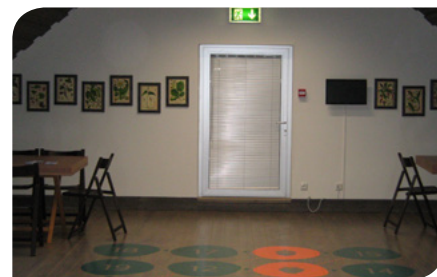
Loodusmaja ekspositsioon on loodud looduse uurimiseks ja avastamiseks nii suurtele kui väikestele. Mängu ja tehniliste lahenduste abil saab selgeks õppida 15 erinevat loomahäält ja koguda teadmisi meie piirkonnas enam levinud taimede kohta. Lisaks on olemas õpetlik põrandamäng.

Terve aasta vältel korraldatakse Vapramäe Loodusmajas erinevaid üritusi: rahvakalendripäevad, perehommikud, muinasjutupäevad, erinevad keskkon-

Loodusmaja on taotluslikult ehitatud tagasihoidlikuks, et ümbrusesse võimalikult loodussõbralikult sobida

KÄRT PIIRISILD

nahariduslikud koolitused ja matkapäevad, mille kohta saab infot kodulehelt www.vapramaja.ee või www.vvvs.ee.

Loodusmaja juurest saab alguse matkarada Vapramäe maastikukaitsealal, mida kasutame loodusõppeprogrammide läbiviimisel koolidele-lasteaedadele ning nüüdsest saame pakkuda ka pikemaajad programme looduses koos tubase kordamisotaga.

Uuest õppeaastast alates on kavas alustada Loodusakadeemiatega, kord kuus hakkab toimuma süvendatud õppetöö piirkonna koolilaste grupile ja eraldi loengud senioritele. Valminud ja valmimas on mitu uut õppeprogrammi: ilmaõppeprogramm, orienteerumisprogramm, päevased programmid loodusmajas, programm tehniliste vahendite kasutamiseks looduses, putukate

õöpüük, lumejäneseprogramm, muusika looduses, päevakoerapäev.

Loodusakadeemia avamist ja mitme uue programmi väljatöötamist toetab Eesti-Šveitsi koostööprogrammi Vabaühenduste Fond ja Kodanikuühiskonna Sihtkapital, õppeprogrammide väljatöötamist Keskonnainvesteeringute Keskus.

Meie juurde on oodatud kõik loodusühilised ja koolide-lasteaedade grupid. Tänu pea 25-liikmelisele retkejuhtide seltskonnale saame pakkuda erinevaid loodushariduslikke programme ja matku looduses.

Vapramäe Loodusmaja valmis Euroopa Regionaalarengu Fondi toel, maja avati pidulikult 25. aprillil 2013.

Triinu Pertels

Vapramäe-Vellavere-Vitipalu SA projektijuht

SAAJA ADDRESS:

Keskonnaamet
www.keskonnaamet.ee
 Narva mnt 7a, 15172 Tallinn, Eesti
 Tel: 627 2193; Faks: 627 2182
 e-post: info@keskonnaamet.ee

Keskonnahariduslehe valmistasid ette Kristjan Sahtel ja Katre Kurvits
 Tel: 730 4543, e-post: katre.kurvits@keskonnaamet.ee

Järgmine leht ilmub novembris 2013.

 roheline trükis
Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Küljendus: Peegelpilt OÜ
 Korrektuur: Keeletoimetus OÜ
 Trükk: Ecoprint AS

Keskonnaharidusleht
 ilmub ka venekeelsena.

 Euroopa Liit
 Euroopa Sotsiaalfond

Teabelehe väljaandmist toetab Euroopa Sotsiaalfondi programm "Keskonnahariduse arendamine" (programmijuht Kristjan Sahtel, tel 730 4256, e-post kristjan.sahtel@keskonnaamet.ee).

 Eesti tuleviku heaks